

ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ กับเครื่องสักการะบูชาล้านนา
ผ่านการแสดงทางด้านนาฏศิลป์

Traditions, culture, and beliefs with Lanna worship items are expressed
through dance performances

ขนิตา ภูละมูล^{1*} พิสิษฐ์ บัวงาม² ณัฐวุฒิ ดอนกลาง³ และอนุสรุา เทียนชัย⁴

KHANITA PULAMOOL^{1*}, PISIT BUANCAM², NATTAWUT DONKLANG³, and ANUSARA THIANCHAI⁴

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ กับเครื่องสักการะบูชาล้านนาผ่านการแสดงทางด้านนาฏศิลป์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อในการถวายเครื่องสักการะ 2) ออกแบบและนำเสนอประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ในการถวายเครื่องสักการะ ผ่านการแสดงทางด้านนาฏศิลป์ คณะผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย การศึกษาและสำรวจข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ การสัมภาษณ์ สื่อสารสนเทศ การลงพื้นที่ศึกษาและสำรวจข้อมูลภาคสนาม โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหารูปแบบการสร้างสรรคานาฏศิลป์ที่สื่อให้เห็นถึงประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อในการถวายเครื่องสักการะ เพื่อสร้างความเข้าใจและซาบซึ้งในคุณค่าวัฒนธรรมล้านนา ที่เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผลการศึกษาพบว่า เครื่องสักการะล้านนาเป็นภาษาทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความศรัทธาทางพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ความเคารพบูชา วัสดุที่ใช้บอกลึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อและการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างรู้คุณค่า รูปแบบการสร้างสรรค จำแนกตามหลักการออกแบบนาฏศิลป์ 8 ประการ ดังนี้ 1) การออกแบบการแสดง จะแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงเครื่องสักการะล้านนา ช่วงถวายสักการะ และช่วงฉลองบุญ 2) การออกแบบเพลงและดนตรี 3) การออกแบบลีลาท่าทาง 4) การคัดเลือกนักแสดง 5) การออกแบบอุปกรณ์การแสดง 6) การออกแบบเครื่องแต่งกาย 7) การออกแบบแสง และ 8) การออกแบบพื้นที่การแสดง

คำสำคัญ : วัฒนธรรม , ความเชื่อ , เครื่องสักการะล้านนา

Abstract

A Study of Traditions, Culture, and Beliefs in Relation to Khrueng Sakkara Lanna (Lanna Worship Items) through the Medium of Performing Arts

This research examines the traditions, cultural values, and beliefs surrounding Khrueng Sakkara Lanna (Lanna worship items), expressed through Lanna dance performance. The study has two main objectives: first, to investigate the cultural and spiritual significance of offering Khrueng Sakkara, and second, to design and present these traditions via creative dance performance. The research employs qualitative and practice-based methodologies, including literature review, interviews, digital media analysis, and

¹ อาจารย์ขนิตา ภูละมูล, คณะศิลปกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Lecturer Khanita Pulamool, Faculty of Fine and Applied Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิสิษฐ์ บัวงาม, คณะศิลปกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Asst. Prof. Pisit Buancam, Faculty of Fine and Applied Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

³⁻⁴ นักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย, คณะศิลปกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Undergraduate Student, Thai Classical Dance Program, Faculty of Fine and Applied Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

*Corresponding author email: khanita.rmutt@gmail.com

ethnographic fieldwork. The data collected is analyzed to develop a dance performance that reflects the cultural and spiritual meanings of Khrueng Sakkara.

The findings show that Khrueng Sakkara Lanna functions as a symbolic language, expressing Buddhist faith, reverence, and the relationship between humans and nature. The materials used in these offerings reflect local wisdom, integrating spiritual beliefs with sustainable use of natural resources. The creative performance was structured based on eight key principles of dance design: (1) performance structure with three segments; (2) music and sound design; (3) choreography and movement; (4) performer selection; (5) stage props and design; (6) costume design; (7) lighting design; and (8) spatial composition. This approach aims to communicate and preserve Lanna cultural heritage, promoting understanding of its value and its potential for sustainable cultural development.

Keywords: culture, beliefs, Khrueng Sakkara Lanna (Lanna worship items)

บทนำ

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมล้านนา ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนของไทย ซึ่งมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และคติความเชื่อ อันสะท้อนถึงลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในภูมิภาคที่อุดมสมบูรณ์ ความหลากหลายนี้เป็นรากฐานของการเกิดอารยธรรม และแสดงถึงเอกลักษณ์ท้องถิ่นอย่างชัดเจน ผ่านการหลอมรวม แลกเปลี่ยน และกลั่นกรองทางวัฒนธรรมจนกลายเป็นสิ่งที่สัมผัสและเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม มีความงดงามและแฝงด้วยคติความเชื่อ องค์ความรู้ และวิถีชีวิตอย่างลุ่มลึก ทั้งนี้สังคมในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 8 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง พะเยาแพร่ และน่าน ล้วนมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ปัจจุบันแนวโน้มการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับความสนใจและฟื้นฟูมากยิ่งขึ้น โดยตระหนักร่วมกันว่า มรดกทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ (พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ, 2562, น.8) ศิลปะล้านนามักจะเกี่ยวเนื่องกับแรงศรัทธาและศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนา การเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นของสูง ดังนั้นผู้สร้างผลงานนอกจากจะมีความสามารถแล้ว ยังต้องมีความศรัทธาและความจงรักภักดี ผลงานศิลปะล้านนาซึ่งเป็นผลงานที่เรียกว่าศิลปะเพื่อการบูชาที่เกิดจากความศรัทธา ความเคารพรัก และความหวังในผลบุญที่จะได้รับ ผลงานศิลปะล้านนาในอดีตจึงเป็น การสะท้อนการกระทำของศิลปินที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมของอดีตได้เป็นอย่างดี (จารุพันธ์ เขาวนดี, 2545, น.1-2)

เครื่องสักการะและเครื่องประกอบพิธีในพุทธศาสนา ถือเป็นของสูงและของศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ซึ่งเป็นที่เคารพบูชาสูงสุดของชาวพุทธ นอกจากรากฐานทางพระพุทธศาสนาแล้ว เครื่องสักการะและพิธีกรรมบางประการยังได้รับอิทธิพลจากคติความเชื่อแบบพราหมณ์และประเพณีท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละภูมิภาค การจัดทำเครื่องสักการะและเครื่องประกอบพิธีเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ถือเป็นขนบธรรมเนียมที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยในอดีตประชาชนผู้มีศรัทธาจะเดินทางไปฟังพระธรรมเทศนาและน้อมนำเครื่องสักการะ เช่น ดอกไม้ และของหอม ถวายแด่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ เพื่อเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา และสังฆบูชา การถวายสิ่งของเหล่านี้เรียกว่า “อามิสบูชา” (ฐิติพร สະสม, 2562, น. 91)

สำหรับเครื่องสักการะของชาวล้านนา จะสะท้อนแนวคิดอันลึกซึ้งในการให้คุณค่าแก่สิ่งที่ควรแก่การบูชา โดยการน้อมนำสิ่งของที่มีคุณค่าอันคู่ควร เลือกสรรสิ่งของจากธรรมชาติที่เปี่ยมด้วยความงดงามและคุณค่า อันแตกต่างจากสิ่งของที่ใช้ในชีวิตประจำวันมาใช้ในการถวายบูชา เครื่องสักการะเหล่านี้มักถูกจัดทำขึ้นด้วยแรงศรัทธา โดยผู้มีความเลื่อมใส อาจจัดทำด้วยตนเองหรือมอบหมายให้ช่างผู้มีความรู้ด้านศิลปะเป็นผู้สร้างสรรค์ แล้วนำไปถวายเป็นพุทธบูชาและเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติของวัด สิ่งเหล่านี้จึงถือเป็นงานศิลปะที่ทรงคุณค่าทางวัฒนธรรม ซึ่งอนุชนรุ่นหลังควรช่วยกันอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่เป็นมรดกของชาติ (มณี พยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาศนะ, 2538, น.5) อีกทั้งเป็นเครื่องหมายของการแสดงเคารพสูงสุดของชาวล้านนา นอกจากข้าวตอก ดอกไม้ ธูปเทียน ยังมีเครื่องสักการะล้านนา 5 อย่าง ที่มักพบเห็นในพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวล้านนา ได้แก่ หมากสุ่ม หมากเบ็ง ต้นผึ้ง ต้นเทียน และต้นดอก ซึ่งแฝงไปด้วยความหมายที่ดี โดย หมากสุ่ม หมายถึง การทำทานหรือการให้ทานแก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว หมากเบ็ง หมายถึง ความสามัคคี ต้นผึ้ง หมายถึง การให้แสงสว่าง สติปัญญา ต้นเทียน หมายถึง การมอบแสงสว่างให้พระภิกษุสงฆ์เพื่อใช้ในการท่องหนังสือ ต้นดอก หมายถึง การสักการะถวายพระพรหมทั้ง

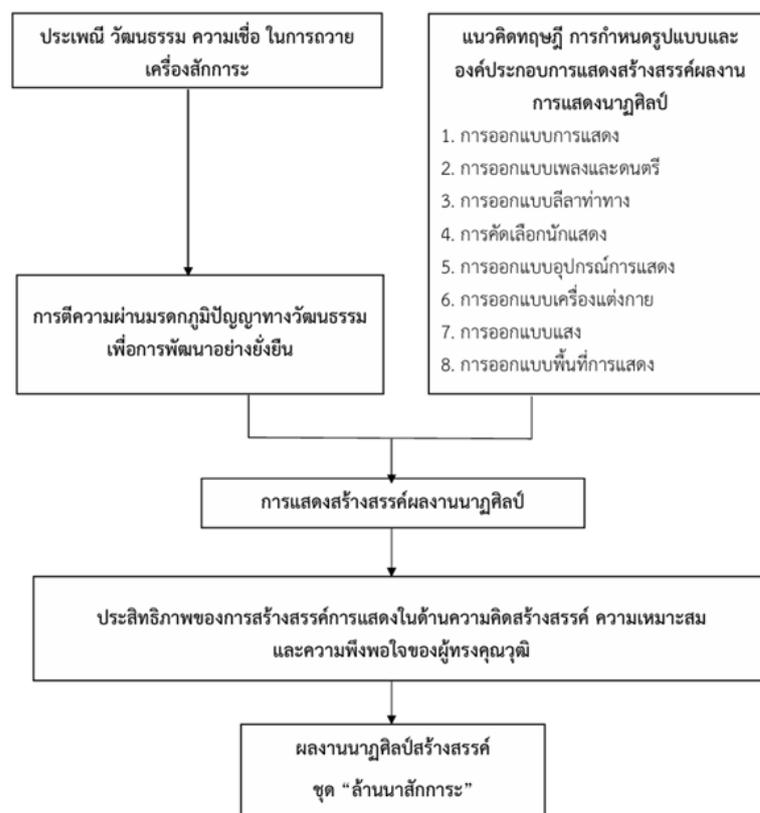
สี่ เพื่อปกป้องรักษางานพิธีกรรมให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยนิยมใช้ในงานบุญต่างๆ เช่น ในช่วงเข้าพรรษา (หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ เชียงใหม่, ม.ป.ป.)

จากข้อมูลข้างต้น คณะผู้วิจัยเห็นว่าพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนชาวล้านนา โดยชาวล้านนาให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนาในระดับสูงสุด สะท้อนให้เห็นจากการแสดงออกผ่านพิธีกรรมและการสร้างสรรค์เครื่องสักการะ ซึ่งทุกองค์ประกอบล้วนมีรายละเอียดและความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น นอกจากนี้ เครื่องสักการะที่ชาวล้านนาสร้างขึ้นยังสะท้อนถึงความประณีตรอบคอบ และตั้งใจในการจัดทำ ซึ่งนอกจากจะมีคุณค่าด้านความงดงามเชิงศิลปะแล้ว ยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และแสดงออกถึงจิตวิญญาณแห่งศรัทธาและความเคารพอย่างลึกซึ้งต่อพระพุทธศาสนาอีกด้วย จึงเกิดเป็นแรงบันดาลใจสร้างผลงานนาฏศิลป์สร้างสรรค์ เพื่อเป็นการเผยแพร่ และสนับสนุนมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เห็นถึงความงดงาม คุณค่า คุณประโยชน์ ส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้เจริญก้าวหน้า อีกทั้งสามารถส่งต่อความรู้เหล่านั้นไปยังคนรุ่นหลังได้อย่างยั่งยืน โดยนำเสนองานในรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ชุด “ล้านนาสักการะ”

วัตถุประสงค์การสร้างสรรค

1. เพื่อศึกษาประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อในการถวายเครื่องสักการะ
2. เพื่อออกแบบและนำเสนอประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ในการถวายเครื่องสักการะ ผ่านการแสดงทางด้านนาฏศิลป์

กรอบแนวคิด / ทฤษฎีในการสร้างสรรค

แผนผังที่ 1 กรอบแนวคิดในการสร้างสรรค์การแสดงชุด ล้านนาสักการะ ที่มา คณะผู้วิจัย

วิธีวิทยาในการสร้างสรรค์

1. สืบค้นข้อมูลเชิงเอกสาร ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสารทางวิชาการ งานวิจัย บทความวารสาร สื่อสารสนเทศอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อในการถวายเป็นเครื่องสักการะในภาคเหนือ

2. เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่มีองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อในการถวายเป็นเครื่องสักการะในจังหวัดเชียงใหม่

3. วิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลโดยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสาร ข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์และข้อมูลในรูปแบบงานวิจัยสร้างสรรค์ นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์

4. สร้างสรรค์และการเผยแพร่ผลงาน โดยมีกระบวนการสร้างสรรค์ ดังนี้

4.1 การปฏิบัติการ โดยการคิดเพื่อค้นหารูปแบบและพัฒนาการแสดงตามองค์ประกอบทางการแสดง ทั้ง 8 องค์ประกอบ คือ 1) การออกแบบการแสดง 2) การออกแบบเพลงและดนตรี 3) การออกแบบลีลาท่าทาง 4) การคัดเลือกนักแสดง 5) การออกแบบอุปกรณ์การแสดง 6) การออกแบบเครื่องแต่งกาย 7) การออกแบบแสง 8) การออกแบบพื้นที่การแสดง

4.2 การตรวจสอบผลงาน ได้นำเสนอรูปแบบการแสดงเพื่อขอรับคำปรึกษาและให้การชี้แนะจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์เพื่อนำคำชี้แนะมาปรับปรุงและพัฒนากระบวนการสร้างสรรค์ รวมทั้งทำการประเมินและข้อเสนอแนะต่อผลงานการนำเสนอ จำนวน 6 ท่าน ได้แก่

1) รองศาสตราจารย์อมรา กล้าเจริญ (ข้าราชการบำนาญ) มหาวิทยาลัยราชภัฏ

พระนครศรีอยุธยา

2) รองศาสตราจารย์ฉันทนา เอี่ยมสกุล คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3) ดร.ชวลิต สุนทรานนท์ (ข้าราชการบำนาญ) นักวิชาการละครและดนตรี ทรงคุณวุฒิ กรม

ศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

4) อาจารย์สุณี ลิ้มปิยพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญการสร้างสรรค์นาฏศิลป์

5) ศาสตราจารย์ ดร.นราพงษ์ จรัสศรี ผู้เชี่ยวชาญ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6) นายนิพนธ์ วรรณมรินทร์ ประธานบริษัท วไรตี้แดนซ์ จำกัด

4.3 การจัดการแสดงผลงานโดยนำผลงานสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ในโครงการการเผยแพร่นาฏศิลป์การแสดงสู่ชุมชน ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ระยะเวลาดำเนินการ

เริ่มเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2563 จนถึง เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2563

ผลการสร้างสรรค์และการนำเสนอ

1. ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อในการถวายเป็นเครื่องสักการะ

จากการศึกษาข้อมูลจากหนังสือ เอกสารทางวิชาการ งานวิจัย บทความวารสาร สื่อสารสนเทศอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อในการถวายเป็นเครื่องสักการะในภาคเหนือ และจากการสัมภาษณ์ พบว่า

วิถีชีวิตของชาวล้านนามีประเพณีและวัฒนธรรมมากมายที่เชื่อมโยงกับความเชื่อทางพุทธศาสนาในการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสดงความเคารพบูชา เช่น งานทำบุญ งานขบวนประเพณีต่างๆ หรือการรดน้ำดำหัว จึงมี “เครื่องสักการะล้านนา” เข้ามามีบทบาทอยู่เสมอ

เครื่องสักการะเป็นศิลปะพื้นบ้านที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตในแต่ละชุมชน เป็นงานศิลปะพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นผสมผสานความสัมพันธ์ของสภาพความเป็นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติไว้ด้วยกัน มีความแตกต่างที่สามารถแยกแยะออกได้เป็นสัญลักษณ์ของแต่ละชาติพันธุ์ ตามความเชื่อในพื้นที่ของคนในการประดิษฐ์งานนั้นๆ โดยเฉพาะเครื่องสักการะของชาวล้านนา ที่ชาวบ้านถือว่าเป็นของสูงและศักดิ์สิทธิ์ เป็นเครื่องหมายของการแสดงความเคารพสูงสุดของชาวล้านนา เพราะใช้ประกอบพิธีกรรมทั้งทางพุทธศาสนา และวิถีชีวิต อาทิ งานปอยหลวง งานเข้าพรรษา งานดำหัว สุขขี

ฯลฯ จึงต้องประดิษฐ์อย่างประณีตบรรจง แรงศรัทธาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะผลักดันให้เกิดงานศิลปกรรมเกี่ยวเนื่องกับเครื่องสักการะขึ้นมา นอกจากนี้ข้าวตอก ดอกไม้ ธูปเทียน ยังมีเครื่องสักการะของล้านนาที่เป็นที่รู้จักกันดี ได้แก่ หมากสุ่ม หมากเบ็ง ต้นดอก ต้นเทียน และต้นผึ้ง โดยแต่ละอย่าง มีลักษณะและความหมาย ดังนี้

หมากสุ่ม ลักษณะเป็นพุ่ม ทำจากหมากแห้งผ่าซีกแล้วนำมาร้อย เสียบกับโครงไม้ไผ่หรือโครงหวายกกล้วยให้เป็นพุ่ม หมากสุ่ม มีความหมายถึงการทำทานหรือการให้ทานแก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว “หมาก” เป็นพืชที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนล้านนาไม่ว่าจะเป็นเจ้านายหรือชาวบ้านสามัญชน คนล้านนาต่างก็นิยมกินหมาก แต่ละครัวเรือนจึงมีเขียนหมากไว้สำหรับรับรองแขกผู้มาเยือน

หมากเบ็ง ทำจากใบตาลหรือใบมะพร้าวสานเป็นดอกไม้ แล้วนำหมากสุกหรือดิบ 24 ลูก มาใส่ตรงกลาง แสดงถึงความสามัคคีของชุมชน ผู้คนในหมู่บ้าน โดยลูกหมาก 24 ลูกนี้ สื่อถึงหลักธรรม “ปัจจัย 24” ในอภิธรรม การที่คนล้านนาโบราณนำเอาสิ่งเหล่านี้เข้ามาไว้ในเครื่องสักการะก็เพื่อแสดงถึงความจริงที่ปรากฏในรูปสภาวะธรรม

ต้นผึ้ง หรือ พุ่มดอกผึ้ง เป็นการนำเอาขี้ผึ้งมาปั้นเป็นรูปดอกไม้ นำมาตกแต่งเสียบกับก้านทางมะพร้าว แล้วปักลงบนต้นกล้วยที่เตรียมไว้ให้เป็นทรงพุ่ม ต้นผึ้งมีความหมายถึงการให้แสงสว่าง ให้เกิดสติปัญญา ซึ่งขี้ผึ้งถือเป็นของบริสุทธิ์ที่ได้มาจากเกสรดอกไม้ พุ่มดอกผึ้งหรือดอกที่ทำจากขี้ผึ้งจึงเหมาะสำหรับการนำไปถวายแด่พระสงฆ์องค์เจ้า ต้นผึ้งในเครื่องสักการะล้านนาถือเป็นของสูงที่ต้องใช้ความประณีตพยายามในการประดิษฐ์เป็นอย่างมาก ต้องอาศัยศรัทธาเป็นสิ่งสำคัญ

ต้นเทียน เป็นการนำเอาเทียนที่ทำจากขี้ผึ้งมาผูกติดกับทางมะพร้าวแล้วเสียบลงบนต้นกล้วย ปักให้มีลักษณะเป็นทรงพุ่ม การถวายเทียนนั้นยังปรากฏในพิธีกรรมทางศาสนาอื่นๆ อีกด้วย เช่น ในช่วงเข้าพรรษา ที่ถวายเทียนให้พระภิกษุสงฆ์เป็นการมอบแสงสว่างให้เพื่อใช้ในการท่องหนังสือ

ต้นดอก หรือ ชันดอก หรือ ต่อมก้อม เป็นโครงที่ทำจากไม้ไผ่แล้วจึงนำดอกไม้ที่ทำจากกระดาษสีเงินและกระดาษสีทองมาประดับเป็นพุ่มกลมสวยงามในชั้นหรือภาชนะ ต้นดอกมีความหมายถึงการสักการะถวายพระพรหมทั้ง 4 เพื่อปกป้องรักษางานพิธีกรรมให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

เครื่องสักการะของชาวล้านนาทั้ง 5 ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยม ความเชื่อ และจิตวิญญาณทางศาสนาและวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งของท้องถิ่น โดยสิ่งของแต่ละชนิดไม่ได้มีเพียงความสวยงามหรือตามแบบแผนพิธีกรรมเท่านั้น แต่ยังแฝงไว้ด้วยความหมายเชิงสัญลักษณ์ เช่น การให้ทานแก่บรรพบุรุษ ความสามัคคีของชุมชน การแสวงหาปัญญาและแสงสว่างทางธรรม ตลอดจนการขอพรและการคุ้มครองจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เครื่องสักการะเหล่านี้จึงไม่ใช่เพียงงานฝีมือ แต่ยังเป็นเครื่องมือทางจิตวิญญาณที่หล่อหลอมความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวล้านนาไว้อย่างลึกซึ้งและมีคุณค่า

2. ออกแบบและนำเสนอประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ในการถวายเครื่องสักการะ ผ่านการแสดงทางด้นนาฏศิลป์

จากการศึกษาประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ในการถวายเครื่องสักการะ คณะผู้วิจัยได้ผลจากการสร้างสรรค์โดยแบ่งเป็นองค์ประกอบของการสร้างสรรค์ทางด้านนาฏศิลป์ ทั้ง 8 องค์ประกอบ ดังนี้

1) **การออกแบบการแสดง** คณะผู้วิจัยได้รับแรงบันดาลใจจากประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อในการถวายเครื่องสักการะ โดยนำเสนอในรูปแบบการแสดง แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ 1 “เครื่องสักการะล้านนา” ใช้การขับร้องแบบคร่าวขอ เป็นบทเกริ่นนำของเครื่องสักการะทั้ง 5 แสดงให้เห็นถึงความคิดที่ลึกซึ้งของชาวล้านนา ในการมองเห็นคุณค่า และความสวยงามของเครื่องสักการะที่มีต่อพระพุทธศาสนาอย่างช้านาน ช่วงที่ 2 “ถวายสักการะ” เป็นการนำเสนอเนื้อหาถึงชาวล้านนาที่นำเครื่องสักการะไปถวายเป็นพุทธบูชาแก่วัด เพื่อแสดงความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา ช่วงที่ 3 “ฉลองบุญ” เป็นการแสดงถึงการเฉลิมฉลองบุญใหญ่ของชาวล้านนา หลังจากการถวายเครื่องสักการะเป็นพุทธบูชาต่อพระพุทธเจ้าแล้ว รูปแบบการแสดง จะแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกอิ่มเอมใจ และมีความสุข จึงออกมาพอร่ามด้วยความสุข

2) **การออกแบบเพลงและดนตรี** คณะผู้วิจัยได้ออกแบบสร้างสรรค์บทประพันธ์และทำนองเพลง ดนตรีประกอบการแสดง เพื่อให้สอดคล้องกับการสื่อความหมายและส่งเสริมให้เกิดอารมณ์คล้ายตามไปกับการแสดง เน้นให้เกิดจินตนาการร่วมระหว่างผู้ชมและผู้แสดง เพื่อเล่าเรื่องราวในแต่ละช่วง กำหนดในช่วงดนตรีพื้นเมืองภาคเหนือผสมผสานกับเครื่องดนตรีตะวันตก โดยทำนองเพลงในแต่ละช่วงดนตรีจะมีทำนองที่แตกต่างกันตามลักษณะของการนำเสนอ โดยช่วงแรกคณะผู้วิจัยได้กำหนดให้มีการร้องเกริ่นนำ เกี่ยวกับเครื่องสักการะล้านนาผ่านการร้องคร่าวขอ เพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้ชมถัดมาในช่วงที่สอง รูปแบบการแสดงจะเป็นการเดินทางนำเครื่องสักการะไปถวายเข้าวัด ทำนองเพลงบรรเลงอย่างเข้มข้น

แต่ยังแฝงความนุ่มนวลอย่างดนตรีทางเหนือ และในช่วงสุดท้าย หลังจากถวายเครื่องสักการะนั้น ผู้คนได้ออกมาฟ้อนรำ แสดงถึงความสุขใจ อิ่มบุญ ด้วยความสนุกสนาน โดยใช้ทำนองดนตรีที่มีอัตราจังหวะที่เร็วขึ้น

3) การออกแบบลีลาท่าทาง คณะผู้วิจัยได้กำหนดท่วงท่าในการแสดง โดยประยุกต์นำลักษณะท่าทางนาฏศิลป์ไทย มาผสมผสานกับแม่ท่าล้านนา และท่าทางตามธรรมชาติ เช่น การไหว้ สักการะบูชา การเดิน และอื่นๆ ตามวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นมาใช้เป็นพื้นฐานในการออกแบบในการแสดงชุด ล้านนาสักการะ ดังนี้

ภาพที่ 1 ภาพท่ารำที่สื่อถึงเครื่องสักการะ “หมากสุ่ม” ที่มา คณะผู้วิจัย

ภาพที่ 2 ภาพท่ารำที่สื่อถึงเครื่องสักการะ “หมากเบ็ง” ที่มา คณะผู้วิจัย

ภาพที่ 3 ภาพท่ารำที่สื่อถึงเครื่องสักการะ “ดอกตัน” ที่มา คณะผู้วิจัย

ภาพที่ 4 ภาพท่ารำที่สื่อถึงเครื่องสักการะ “ต้นผึ้ง” ที่มา คณะผู้วิจัย

ภาพที่ 5 ภาพท่ารำที่สื่อถึงเครื่องสักการะ “ต้นเทียน” ที่มา คณะผู้วิจัย

ภาพที่ 6 ภาพท่ารำที่สื่อถึงการไหว้สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่มา คณะผู้วิจัย

โดยสะท้อนถึงความรู้สึกของผู้แสดงที่ถ่ายทอดเรื่องราวสื่อออกมาทางลีลาการเคลื่อนไหวที่สอดคล้องกับบทร้องทำนองเพลง ผ่านการนำเสนอ แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 “เครื่องสักการะล้านนา” ใช้ลีลาการเคลื่อนไหวร่างกายโดยใช้ท่าทาง ทางด้านนาฏศิลป์ไทย ผสมผสานกับท่ารำตามแบบนาฏศิลป์พื้นเมือง และท่าทางธรรมชาติ โดยใช้ท่ารำที่สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ สื่อถึงเครื่องสักการะทั้ง 5 และท่าทางการแสดงที่สื่อให้เห็นถึงความคิดที่ลึกซึ้งของชาวล้านนา ในการมองเห็นคุณค่า และความสวยงามของเครื่องสักการะที่มีต่อพระพุทธศาสนาอย่างช้านาน

ภาพที่ 7 สีลาท่ารำที่ใช้ประกอบการสื่อในช่วงที่ 1 ที่มา คณะผู้วิจัย

ช่วงที่ 2 “ถวายเป็นสักการะ” ใช้ท่ารำที่ประดิษฐ์และสร้างสรรค์ขึ้นใหม่บนพื้นฐานท่ารำนาฏศิลป์ไทย ท่ารำตามแบบนาฏศิลป์พื้นเมือง และท่าทางธรรมชาติ เป็นสื่อในการนำเสนอเนื้อหาถึงชาวล้านนาที่นำเครื่องสักการะไปถวายเป็นพุทธบูชาแก่วัด เพื่อแสดงความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา

ภาพที่ 8 สีลาท่ารำที่ใช้ประกอบการสื่อในช่วงที่ 2 ที่มา คณะผู้วิจัย

ช่วงที่ 3 “ฉลองบุญ” สีลาท่ารำที่ใช้ประกอบการแสดง เป็นการใช้ท่ารำที่ประดิษฐ์และสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ เพื่อให้เกิดการผสมผสานกับท่าทางนาฏศิลป์สมัยใหม่ เพื่อสื่อถึงความรื่นเริงเบิกบานใจ และมีความสุข หลังจากการถวายเครื่องสักการะเป็นพุทธบูชาต่อพระพุทธเจ้า สีลาท่าทางที่แสดงออกมา จึงเป็นการออกมาพื่อรำด้วยความสุข

ภาพที่ 9 สีลาท่ารำที่ใช้ประกอบการสื่อในช่วงที่ 3 ที่มา คณะผู้วิจัย

4) การคัดเลือกนักแสดง คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกนักแสดงจากลักษณะทางกายภาพที่มีความสามารถในการแสดงให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการนำเสนอ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ และการเคลื่อนไหวที่เหมาะสมกับรูปแบบการแสดงภาคเหนือ มีความกระตือรือร้น ใฝ่รู้กล้าแสดงออก และมีความสามารถในการแสดงนาฏศิลป์ได้อย่างงดงาม โดยการแสดงชุดนี้ใช้นักแสดงหญิงจำนวน 10 คน ซึ่งสอดคล้องกับวีระ บ่วงงาม (2560, น. 76) ที่กล่าวว่า ความงามในการแสดงนาฏศิลป์ไทยประเภทการแสดงพื้นเมือง เรื่องของการคัดเลือกนักแสดง ต้องคัดเลือกจากรูปร่างลักษณะของผู้แสดงให้มีสัดส่วนของร่างกายที่เท่ากัน และเหมาะสมกับชุดการแสดง ตลอดจนใบหน้าซึ่งงดงาม เพื่อผลในการนำออกแสดงทำให้การแสดงนั้น ๆ เป็นที่ประทับใจของผู้ชม

5) การออกแบบอุปกรณ์การแสดง คณะผู้วิจัยได้กำหนดอุปกรณ์การแสดง โดยกำหนดใช้ร่มของภาคเหนือ (จ้อง) ขนาดใหญ่ ที่สามารถบดบังตัวนักแสดงได้ ใช้ในการเปิดตัวของเครื่องสักการะ และเครื่องสักการะทั้ง 5 อันได้แก่ หมากสุ่ม

หมากเบ็ง ต้นผึ้ง ต้นเทียน และต้นดอก ที่ทำการประดิษฐ์สร้างสรรค์ในรูปแบบเสมือนจริง คือ มีการปรับเปลี่ยนจากหยวกกล้วย ดอกไม้สด มาเป็นดอกไม้ประดิษฐ์/ดอกไม้แห้ง โฟม เพื่อให้เครื่องสักการะอยู่คงทนถาวรมากขึ้น ซึ่งปรากฏอยู่ในช่วงที่ 1 และช่วงที่ 2 ของการแสดง

ภาพที่ 10 ภาพเครื่องสักการะจากซ้ายมาขวา หมากส้ม หมากเบ็ง ต้นผึ้ง ต้นเทียน และต้นดอก ที่มา คณะผู้วิจัย

6) การออกแบบเครื่องแต่งกาย คณะผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องแต่งกายตามการแต่งกายชาติพันธุ์ ไทยวน ที่มีอยู่มากในจังหวัดเชียงใหม่ โดยด้านบนเป็นการพันอก พาดผ้าสไบโดยใช้ผ้าผืนเดียวในการทอหุ้มร่างกาย จับคู่สีผ้าสไบกับผ้าถุงให้เหมาะสมตามแบบอย่างชาวล้านนาโบราณ ที่มีกจะนำสีจากธรรมชาติมาย้อมผ้าให้เกิดความสวยงาม ส่วนด้านล่างถุงเป็นผ้าชิ้นตีนจก ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ตัวชิ้น กับชายชิ้น (ตีนชิ้น) ตัวชิ้นใช้ ชิ้นดำ หรือชิ้นดำเหลือง ส่วนชายชิ้น หรือ ตีนชิ้นนั้นเป็นผ้าตีนจกหลายสวยงาม มวยผมไว้ด้านหลัง เครื่องประดับ ประกอบด้วยดอกไม้เอื้องผึ้ง ปิ่นปักผม ต่างหู หรือลานหู สักวาลย์ หรือสร้อยตัว และเข็มขัด ตามภาพประกอบดังนี้

ภาพที่ 10 ภาพการแต่งกายประกอบการแสดงชุด ล้านนาสักการะ ที่มา คณะผู้วิจัย

7) การออกแบบแสง คณะผู้วิจัยได้ออกแบบแสงให้สอดคล้องกับรูปแบบการแสดงทั้ง 3 ช่วง โดยมุ่งเน้นการสนับสนุนบรรยากาศ อารมณ์ และความรู้สึกที่ต้องการสื่อในแต่ละช่วงของการแสดง ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างจินตนาการของผู้ชมและยกระดับคุณภาพของการแสดงให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547, น. 219) ที่กล่าวว่าการออกแบบแสงมีหลักคำนึง 4 ประการคือ 1) พื้นที่ให้แสง 2) ความเข้มของแสง 3) ทิศทางของแสง และ 4) สีของแสง ทำให้ได้แสงสำหรับการแสดงครั้งนี้

8) การออกแบบพื้นที่การแสดง คณะผู้วิจัยได้ออกแบบพื้นที่การแสดงโดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ของเรื่องราวที่ต้องการนำเสนอ ร่วมกับองค์ประกอบของท่วงท่าการรำ การแปรแถว และการเคลื่อนไหวของผู้แสดงบนเวที ทั้งนี้ได้ประยุกต์แนวคิดด้านองค์ประกอบศิลป์ในการวางตำแหน่งของผู้แสดง การจัดแปรแถว ตลอดจนการใช้แสงสีเพื่อสร้างจุดโฟกัสและเน้นย้ำความสำคัญของเนื้อหา พร้อมทั้งจัดตำแหน่งฉากหลัง (Background) ให้สนับสนุนการเล่าเรื่องได้อย่างสมบูรณ์และช่วยเสริมสร้างความเข้าใจของผู้ชมได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ พีระพงศ์ เสนไสย (2546, น. 88) ที่กล่าวว่า การวางตำแหน่งผู้แสดงควรพิจารณามีให้ผู้แสดงไปรวมตัวอยู่ข้างใดข้างหนึ่งของเวทีจนมากเกินไป จนดูไม่สมดุล ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับสถานการณ์และเจตนาของผู้ออกแบบสร้างสรรค์ ว่าต้องการที่จะจัดให้กลุ่มนักแสดงนั้นสมดุลเท่าเทียมกันหรือว่า อสมดุล

อภิปรายผล

ในการวิจัยสร้างสรรค์เรื่อง ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ กับเครื่องสักการะบูชาล้านนาผ่านการแสดงทางด้านนาฏศิลป์สร้างสรรค์ชุด “ล้านนาสักการะ” เป็นการศึกษาการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยคณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ เช่น หนังสือ ตำรา บทความ หรือวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม แล้วจึงนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยนำเอาข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รวบรวม และประมวลผลออกมาโดยคำนึงถึงองค์ประกอบทั้ง 8 ประการ คือ 1) การออกแบบการแสดง 2) การออกแบบเพลงและดนตรี 3) การออกแบบลีลาท่าทาง 4) การคัดเลือกนักแสดง 5) การออกแบบอุปกรณ์การแสดง 6) การออกแบบเครื่องแต่งกาย 7) การออกแบบแสง และ 8) การออกแบบพื้นที่การแสดง ซึ่งทางคณะผู้วิจัยจัดทำขึ้นเพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ นำเสนอในรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ พร้อมทั้งเป็นการสนับสนุนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผลการศึกษาพบว่า เครื่องสักการะล้านนาไม่ใช่เพียงสิ่งของประกอบพิธีกรรม แต่เป็น "ภาษาทางวัฒนธรรม" ที่สื่อสารคุณค่าทางจิตวิญญาณ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ และการแสดงออกถึงความเคารพบูชา การออกแบบและการเลือกวัสดุในการประดิษฐ์ยังสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อและการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน เครื่องสักการะในแต่ละพื้นที่มีลักษณะเฉพาะที่สามารถแยกแยะได้เป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการรักษาอัตลักษณ์ของชุมชน ความงดงามและความละเอียดในการประดิษฐ์เครื่องสักการะเกิดขึ้นจากแรงผลักดันภายในคือ “ศรัทธา” ไม่ใช่แค่ทักษะฝีมือ จึงทำให้ผลงานเหล่านี้มีคุณค่าทางจิตใจและจิตวิญญาณสูง อีกทั้งเป็นสื่อที่ใช้ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ค่านิยม และความเชื่อจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการในครอบครัวและชุมชน จึงเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ รัฐพิธีฯ สสสม (2562) ได้ศึกษาวิเคราะห์เครื่องสักการะเพื่อเป็นพุทธานุชาของล้านนา พบว่า เครื่องสักการะล้านนาเข้ามาพร้อมกับพระพุทธศาสนาที่มาจากประเทศอินเดีย ด้วยผู้คนในล้านนามีความเชื่อ ความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แสดงถึงความนอบน้อมต่อพระพุทธศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงได้คิดประดิษฐ์และสรรหาเครื่องสักการะแตกต่างกัน เป็นไปตามหลักของศีล สมาธิ และปัญญา อีกทั้งหลักพุทธจริยธรรม 3 ระดับ โดยเฉพาะหลักพุทธจริยธรรมของเครื่องสักการะ เป็นหลักสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวล้านนา ซึ่งชาวล้านนาถือว่า เครื่องสักการะเป็นสิ่งสำคัญและเป็นของสูง ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา จึงทำให้ความหมายและหลักจริยธรรมของเครื่องสักการะแต่ละแห่งมีเหตุและเป็นปัจจัยที่ต้องประดิษฐ์อย่างประณีตบรรจง และการสอดแทรกจริยธรรมคำสอนในเครื่องสักการะ จึงทำให้เกิดผลงานศิลปกรรมเกี่ยวกับเครื่องสักการะของล้านนาเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย

ผลจากการออกแบบและนำเสนอประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อในการถวายเครื่องสักการะ ผ่านการแสดงนาฏศิลป์จากการดำเนินงานสร้างสรรค์การแสดงนาฏศิลป์ในชุด “ล้านนาสักการะ” พบว่า การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อในการถวายเครื่องสักการะของชาวล้านนา ผ่านกระบวนการทางนาฏศิลป์สามารถถ่ายทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้ องค์ประกอบการสร้างสรรคทางด้านนาฏศิลป์ทั้ง 8 ประการ ได้แก่ 1) การออกแบบการแสดง 2) การออกแบบเพลงและดนตรี 3) การออกแบบลีลาท่าทาง 4) การคัดเลือกนักแสดง 5) การออกแบบอุปกรณ์การแสดง 6) การออกแบบเครื่องแต่งกาย 7) การออกแบบแสง และ 8) การออกแบบพื้นที่การแสดง มาใช้ในการกำหนดทิศทางและรูปแบบของการแสดง และได้แบ่งการแสดงออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ 1) เครื่องสักการะล้านนา 2) ถวายสักการะ และ 3) ฉลองบุญโดยแต่ละช่วงถูกออกแบบให้มีทำนองเพลงและลีลาท่าทางที่สอดคล้องกับเนื้อหาของการนำเสนอ เพื่อถ่ายทอดสาระสำคัญของพิธีกรรมทางพุทธศาสนาและความศรัทธาของชนล้านนาในรูปแบบของศิลปะการแสดง ในส่วนของอุปกรณ์ประกอบการแสดง ผู้วิจัยได้เลือกใช้ “จ้อง” หรือร่มขนาดใหญ่ของภาคเหนือ มาใช้ในการเปิดตัวเครื่องสักการะเพื่อเพิ่มมิติทางการแสดง พร้อมด้วยเครื่องสักการะทั้ง 5 ได้แก่ หมากสุ่ม หมากเบ็ง ต้นผึ้ง ต้นเทียน และต้นดอก ซึ่งได้รับการสร้างสรรค์ในลักษณะเสมือนจริง โดยประดิษฐ์จากวัสดุที่มีความคงทน เพื่อสะท้อนความงดงามและความประณีตตามขนบล้านนา ด้านเครื่องแต่งกาย ได้รับการออกแบบโดยอ้างอิงจากลักษณะการแต่งกายของชาติพันธุ์ไทวนในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเน้นความเรียบง่ายและสอดคล้องกับขนบประเพณีล้านนาโบราณ คือ การพันอกและพาดผ้าสไบด้วยผ้าฝืนเดียว พร้อมเลือกคู่สีของผ้าสไบและผ้าถุงให้เหมาะสม ส่วนผ้าซิ่นที่ใช้เป็นซิ่นตีนจกซึ่งมีลวดลายประณีตสะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านแสง ใช้แสงสีที่เหมาะสมต่อการแสดงแต่ละช่วง และด้านพื้นที่การแสดง ออกแบบพื้นที่ให้เหมาะสมกับความสัมพันธ์ของเรื่องราวที่ต้องการนำเสนอ ซึ่งสอดคล้องกับ มนูญยา เพชรจุ้ย ได้ศึกษาเรื่อง “ประทีปบูรณมีธารา” การสร้างสรรค์นาฏศิลป์เพื่อรับใช้พิธีกรรมและความเชื่อ พบว่า การสร้างสรรค์นาฏศิลป์เพื่อรับใช้พิธีกรรมและความเชื่อ ชุดประทีปบูรณมีธารา ประกอบไปด้วย

6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) แนวความคิด 2) นักแสดง 3) การออกแบบทำนองเพลง 4) การออกแบบกระบวนท่า 5) การออกแบบเครื่องแต่งกาย 6) การออกแบบการใช้พื้นที่เวทีการแสดง การแสดงชุดนี้ สะท้อนรูปแบบของการแสดงเพื่อรับใช้พิธีกรรมความเชื่อและความประณีตละเอียดลออในการสร้างสรรคงานนาฏศิลป์ตั้งแต่แนวคิด ความหมายของการเคลื่อนไหว อวัยวะ ความหมายของการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง การใช้พื้นที่ องค์ประกอบทุกด้านของการแสดงและกระบวนท่ารำ โดยผลจากการวิจัยเชิงสร้างสรรค์นี้ ได้นำมาซึ่งการแสดงชุด “ประทีปปฐมมิธารา” อันจะเป็นแนวทางหนึ่งของการสร้างสรรค์นาฏศิลป์เพื่อรับใช้พิธีกรรมและความเชื่อต่อไป

บทสรุป

การศึกษาการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ชุด “ล้านนาสักการะ” สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวล้านนาที่เชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนา มีเครื่องสักการะทั้ง 5 เป็นตัวแทนตัวของความศรัทธา ค่านิยม และความงามของชุมชน ได้แก่ หมากส้ม หมากเบ็ง ต้นผึ้ง ต้นเทียน และต้นดอก ล้วนมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่ลึกซึ้งและสะท้อนคุณค่าทางจิตวิญญาณ การแสดงแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ทำการถ่ายทอดเรื่องราวอย่างมีลำดับ โดยผสมผสานดนตรีพื้นเมืองกับเครื่องดนตรีตะวันตก ใช้ท่ารำที่หลากหลาย คัดเลือกนักแสดงที่เข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น มีอุปกรณ์ประกอบการแสดงคือ ร่ม (จ้อง) และเครื่องสักการะทั้ง 5 ที่ถูกจำลองออกแบบอย่างประณีต ใช้การแต่งกายแบบไทยวน พร้อมจัดแสงและพื้นที่การแสดงอย่างเหมาะสม เพื่อสร้างความเข้าใจและซาบซึ้งในคุณค่าวัฒนธรรมล้านนาแก่ผู้ชม

ข้อเสนอแนะ ควรส่งเสริมการสร้างสรรคการแสดงนาฏศิลป์ล้านนาโดยบูรณาการองค์ความรู้เรื่องเครื่องสักการะในบริบทการศึกษาท้องถิ่น และจัดแสดงในพื้นที่สาธารณะอย่างต่อเนื่อง พร้อมสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างศิลปินพื้นบ้านและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนานาฏศิลป์ล้านนาให้ร่วมสมัยอย่างยั่งยืนและยังคงคุณค่าทางวัฒนธรรมเดิม

เอกสารอ้างอิง

- พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ. (2562). “ศรัทธา สักการะ” ความเชื่อ สุวิถีชีวิตชาวล้านนา : ถอดบทเรียนจากการจัดงานมหกรรม พิธีกรรมท้องถิ่นล้านนา ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
- พีระพงษ์ แสนไสย. (2546). ความงามในนาฏศิลป์. กภาพสินธุ์: ประสานการพิมพ์.
- ยุพิน ธิฉลาด, และ อุดม รุ่งเรืองศรี. (2542). สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่มที่ 5. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมไทย ณาการไทยพานิชย์.
- วีระ บัวงาม. (2560). *สุนทรียะทางด้านนาฏศิลป์และดนตรี* [เอกสารประกอบการสอน]. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ศิริมงคล ญาญกุล. (2549). *นาฏศิลป์ : หลักทฤษฎีและการเคลื่อนไหว*. มหาสารคาม: ตักสิลาการพิมพ์.
- สุรพล ดำริห์กุล. (2542). *ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: คอมแพคท์พริ้นท์ จำกัด.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). *หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่มที่ 2*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมไทย ณาการไทยพานิชย์.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่มที่ 14*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมไทย ณาการไทยพานิชย์.
- ฐิติพร สะสม. (2562). ศึกษาวิเคราะห์เครื่องสักการะเพื่อเป็นพุทธบูชาของล้านนา. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มจร วิทยาเขตแพร่*, 5(1), 87-106
- มนัญญา เพชรจู. (2563). “ประทีปปฐมมิธารา” การสร้างสรรค์นาฏศิลป์เพื่อรับใช้พิธีกรรมและความเชื่อ. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี*. 9(1), 109-124
- หोजดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เชียงใหม่. (n.d). *เครื่องมือเครื่องใช้ในพิธีกรรม ตอน เครื่องสักการะล้านนาห้าประการ*. สืบค้นเมื่อ 29 กันยายน 2563, จาก

<https://www.finearts.go.th/chiangmaiarchives/view/34612-เครื่องมือเครื่องใช้ในพิธีกรรม-ตอน-เครื่องสักการะล้านนาห่าประการ>

การสัมภาษณ์

นवलนภา ณะสุวรรณ. (2563, กันยายน 20). ครูภูมิปัญญาด้านเครื่องสักการะล้านนา จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

พระครูอดุลสีลภิตฺตี. (2563, กันยายน 19). เจ้าอาวาสวัดธาตุดำ และเจ้าคณะตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

ยุทธการ ชันชัย. (2563, กันยายน 19). ผู้จัดการโหงเฮียงสืบสานภูมิปัญญาล้านนา และหัวหน้าศูนย์ศึกษาเอกสารโบราณ จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์.